

Instream op de Flevolandse arbeidsmarkt van Zorg en Welzijn

Deze themapublicatie gaat over instroom van personeel in de sector Zorg en Welzijn in Flevoland. Flever brengt jaarlijks een algemene arbeidsmarktpublicatie uit en drie themapublicaties. Instream is één van deze thema's. Dit is ingegeven vanuit de Human Capital Agenda Zorg en Welzijn Flevoland (HCA ZWF).

De HCA ZWF is erop gericht het tij te keren ten aanzien van het oplopende personeelstekort in de sector Zorg en Welzijn. Het aantal openstaande vacatures is bijvoorbeeld in de afgelopen vijf jaar meer dan verdubbeld, van 300 in 2015 naar 700 in 2020. In de agenda staat een samenhangend pakket van ingrepen gericht op instroom, behoud en anders organiseren van de sector.

In onze arbeidsmarktpublicatie hebben we laten zien dat er een tekort is aan personeel en dat dit gaat oplopen als we niet ingrijpen. De oplossing kan niet alleen met instroom worden gevonden, maar het blijft een belangrijk aspect van HRM.

In deze deelpublicatie gaan we in op de instroom op de arbeidsmarkt de afgelopen jaren, en kijken we vooruit. Hierbij kijken we naar zowel instroom van jongeren uit het onderwijs, zijinstroom uit andere sectoren en herintreders.

Nadat we kort de verdeling van deze stromen in de afgelopen jaren bespreken, gaan we in op de in- en doorstroom in de opleidingen (MBO en HBO). Hierbij bespreken we ook studierendement¹ en sectorrendement.²

Tenslotte gaan we in op de prognose voor instroom en de potentiële doelgroepen de komende jaren.

¹ Deel van de instromers in het onderwijs dat binnen de nominale studietijd plus één jaar een diploma heeft behaald.

² Het aandeel personen dat een diploma heeft behaald en dat eind van het kalenderjaar waarin de opleiding is afgerond werkzaam is binnen zorg en welzijn.

Samenvatting en conclusies

De afgelopen jaren is de jaarlijkse instroom op de arbeidsmarkt zorg en welzijn toegenomen. Van ca. 3.000 in 2015 naar ca. 4.500 in 2019. De instroom van alle doelgroepen (starters, zij-instromers, herintreders) is gegroeid. Belangrijkste reden om te kiezen voor de zorg zijn de inhoud van het werk en contacten met cliënten/patiënten. Dit hangt ook samen met de voldoening die het werk geeft en het gevoel hiermee een zinvolle bijdrage aan de maatschappij te leveren; beide ook vaak genoemd.

In 2020 was de instroom iets lager: ca. 4.000. De vraag is of dit een trendbreuk inleidt, of een tijdelijke dip is. De voorlopige cijfers voor 2021 lijken er op te wijzen dat de instroom weer iets toeneemt. De instroom in het onderwijs is de afgelopen jaren ook toegenomen van ca. 3.000 in 2015/2016 naar ca. 4.000 in 2020/2021. Het is dus aannemelijk dat de groep starters blijft groeien de komende jaren.

Dit is het geval als we ervan uitgaan dat het studierendement³ en het sectorrendement⁴ gelijk blijven. Dit is echter niet vanzelfsprekend. De vraag is of er voor het groeiend aantal studenten ook stageplekken genoeg zijn en voldoende werkplekbegeleiding is. Als dit onvoldoende geboden kan worden zal de groeiende instroom in het onderwijs niet leiden tot meer instroom op de arbeidsmarkt maar tot lagere studie- en/of sectorrendementen. Overigens zien we dat het studierendement de afgelopen jaren ongeveer gelijk is gebleven voor MBO (bol)⁵ en WO. Voor HBO en MBO (bbl)⁶ is het zelfs toegenomen.

Ook het sectorrendement is voor de meeste onderwijsniveaus toegenomen tussen 2015/2016 en 2019/2020. Met uitzondering van HBO, hier is het gelijk gebleven. Het laatste jaar is het rendement gedaald.

Studierendement en sectorrendement samen bepalen hoeveel instromers in het onderwijs uiteindelijk op de arbeidsmarkt terecht komen. Hierin zien we grote verschillen tussen de opleidingen. Van leerlingen die een bbl-traject starten zijn de meesten na afloop gediplomeerd en in de zorg aan het werk: ca. 70%. Dit is 60% voor HBO-verpleegkunde, 50% voor MBO-verpleegkunde en 40% voor verzorgende ig.

Op langere termijn is groei van starters op de arbeidsmarkt onwaarschijnlijk. Flevoland vergrijst en ontgroend. Het aantal 15- tot 20-jarigen zal de komende jaren gaan afnemen van ruim 28.000 nu tot 26.500 in 2030.

Hoe de instroom van zij-instromers en herintreders zich gaat ontwikkelen is onzeker. Dit zal afhangen van de ontwikkeling van de economie en de werkgelegenheid in andere sectoren. In 2020 gingen we ervan uit dat dit zal afnemen (op basis van rapporten van CPB en UWV). Waardoor er meer

³ Deel van de instromers in het onderwijs dat binnen de nominale studietijd plus één jaar een diploma heeft behaald.

⁴ Het aandeel personen dat een diploma heeft behaald en dat eind van het kalenderjaar waarin de opleiding is afgerond werkzaam is binnen zorg en welzijn.

⁵ Beroeps opleidende leerweg

⁶ Beroepsbegeleidende leerweg

potentiële zij-instromers voor de zorg beschikbaar komen. Dit is ook zo aangenomen in het prognosemodel zorg en welzijn van ABF research, waar in de arbeidsmarktpublicatie vanuit is gegaan.

In een recentere raming van het CPB loopt de werkloosheid minder ver op dan gedacht. Al hebben zij meerdere scenario's opgenomen vanwege de onzekere economische vooruitzichten. In het meest negatieve scenario loopt de werkloosheid nog steeds flink op.

Overigens blijkt uit het regiobeeld van het UWV dat er in Flevoland wel een daling van het aantal banen is geweest tussen 2019 en 2020, vooral bij uitzendbureaus. Ondanks de daling van het aantal banen is het aantal geregistreerde werkzoekenden zonder dienstverband ook gedaald het afgelopen jaar, van ca. 20.500 in juli 2020 naar 18.800 in juli 2021.

Ook het aantal werkzoekenden zonder dienstverband met een zorgachtergrond is gedaald van 1.460 naar 1.370. Ongeveer de helft van deze groep heeft een opleidingsniveau van MBO 2 of hoger. Gezien de krapte op de arbeidsmarkt in de sector zorg en welzijn is het de vraag waarom deze groep (potentiële herintreders) nog geen baan heeft gevonden.

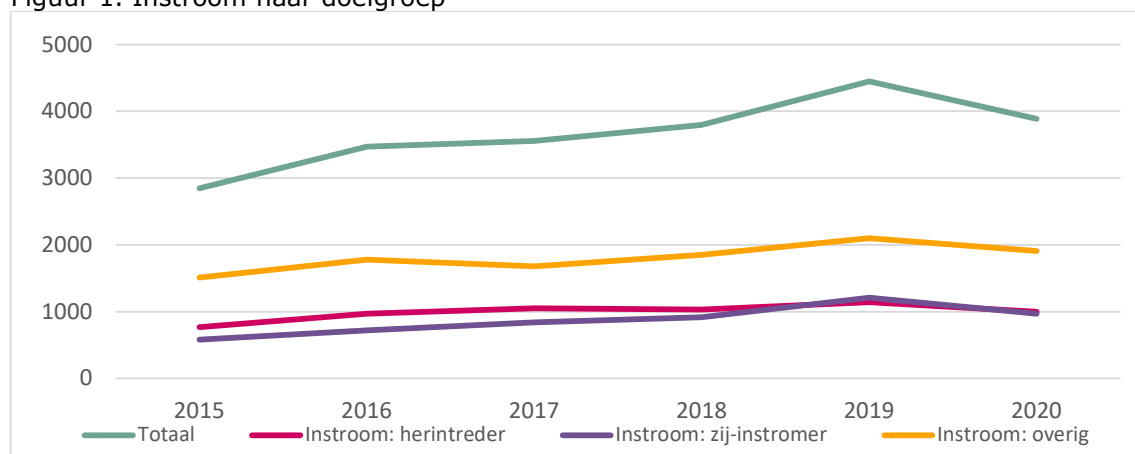
Voor de overige werkzoekenden is het eveneens de vraag of hier potentiële zij-instromers tussen zitten. Op basis van de informatie die beschikbaar is, is dit niet te beantwoorden. Wel is duidelijk dat dit om een groep gaat die relatief laag opgeleid is.

Verdeling instroom afgelopen jaren

Het aantal werknemers dat de sector zorg en welzijn jaarlijks instroomt is de afgelopen jaren toegenomen, van 2.850 in 2015 naar 4.450 in 2019 (figuur 1). In 2020 was er sprake van een daling. Het is nog de vraag of dit een trendbreuk is, of een tijdelijke dip. De voorlopige cijfers voor 2021 lijken er op te wijzen dat de instroom weer iets toeneemt.

Figuur 1. Instroom naar doelgroep⁷

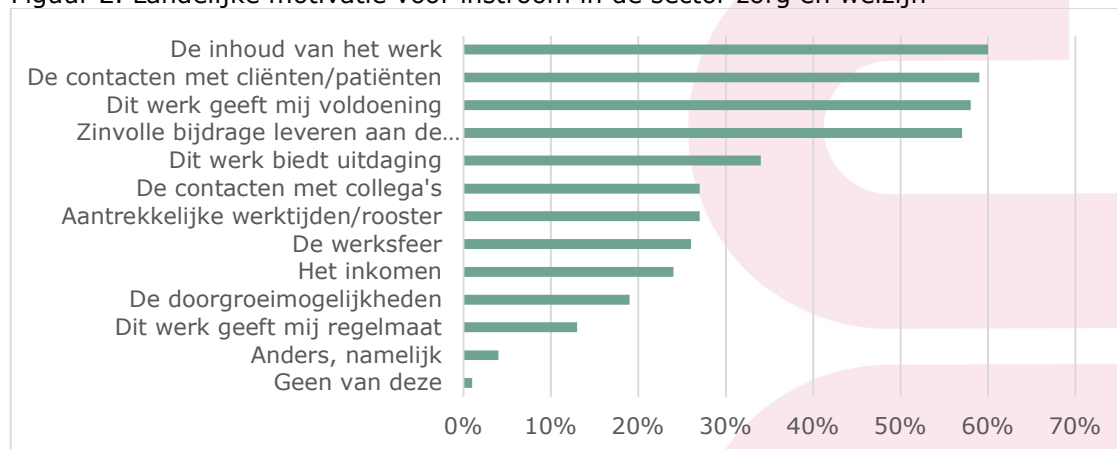

Bron: CBS, azw

Ongeveer de helft van de instromers bestaat uit starters op de arbeidsmarkt (instroom overig). De andere helft bestaat uit zij-instromers en herintreders.

Als belangrijkste redenen om te kiezen voor werken in de sector zorg en welzijn in Nederland, worden de inhoud van het werk en de contacten met cliënten/patiënten vaak genoemd (resp. 60% en 59%; figuur 2). Dit hangt ook samen met de voldoening die het werk geeft en het gevoel hiermee een zinvolle bijdrage aan de maatschappij te leveren; beide ook vaak genoemd.

Figuur 2. Landelijke motivatie voor instroom in de sector zorg en welzijn

Bron: PFZW onderzoek: Instroom in de sector Zorg en Welzijn 2020, n=3689

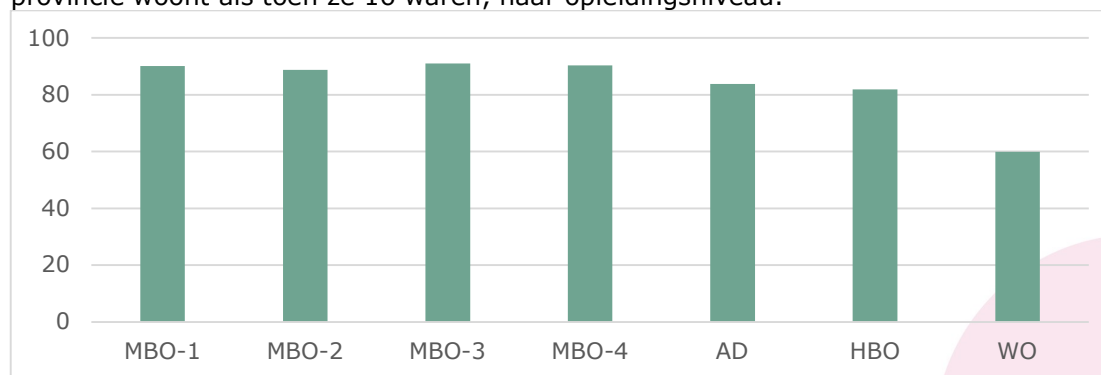
⁷ Overige instroom bestaat voor het grootste deel uit starters op de arbeidsmarkt vanuit het onderwijs.

Instroom van opleidingen

De instroom op de arbeidsmarkt zorg en welzijn wordt voor groot deel bepaald door de instroom of doorstroom van opleidingen. Starters op de arbeidsmarkt hebben een diploma nodig en ook zij-instromers beginnen vaak eerst met een (verkorte) opleiding naast hun werk; een zogenoemde beroeps begeleidende leerweg (bbl) op MBO-niveau of HBO dual.

Opleidingen in zorg en welzijn hebben een sterk regionaal karakter. Voor MBO en HBO geldt dat 80% tot 90% van de schoolverlaters na 1 jaar nog steeds in dezelfde provincie woont als toen ze 16 jaar waren (figuur 3).⁸ In Flevoland ligt dit percentage lager dan landelijk, maar nog steeds boven de 75% (figuur 4). Het is dus zinvol om naar regionale ontwikkelingen in het zorgonderwijs te kijken wanneer je meer wilt weten over de regionale ontwikkelingen op de arbeidsmarkt zorg en welzijn.

Figuur 3. Percentage schoolverlaters van zorgonderwijs dat na 1 jaar in dezelfde provincie woont als toen ze 16 waren, naar opleidingsniveau.

Bron: CBS-microdata (2006-2017), bewerkt door De Kruijff en Edzes (niet gepubliceerd)

Figuur 4. Percentage schoolverlaters van zorgonderwijs dat na 1 jaar in dezelfde provincie woont als toen ze 16 waren, naar provincie.

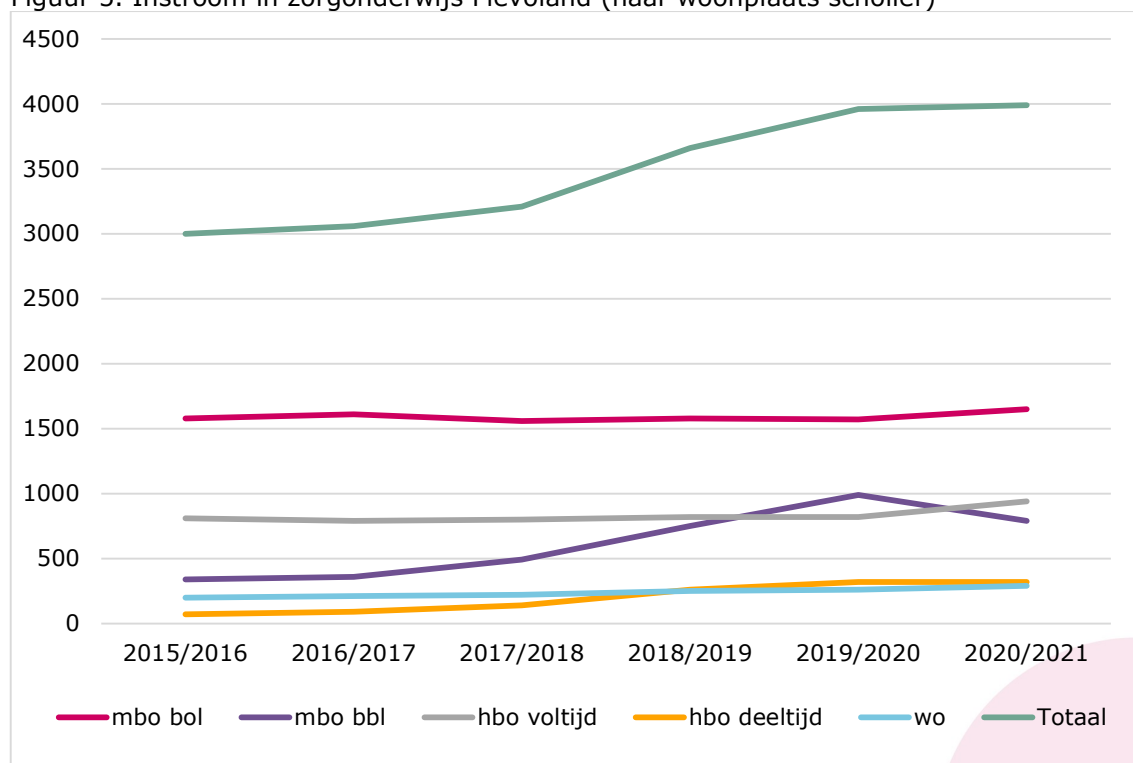

Bron: CBS-microdata (2006-2017), bewerkt door De Kruijff en Edzes (niet gepubliceerd)

⁸ Het gaat hier om de regio waar de persoon woont. Dit is niet altijd de regio waarin de persoon werkt. Voor Flevoland weten we dat er sprake is van een grotere uitgaande dan inkomende pendel.

Figuur 5 laat zien dat de instroom in het zorgonderwijs is toegenomen de afgelopen jaren, van 3.000 leerlingen in 2015 naar ongeveer 4.000 in 2020. Deze toename is te zien in alle vormen en niveaus. Wel zien we relatief de grootste stijging bij MBO bbl en HBO deeltijd.

Figuur 5. Instroom in zorgonderwijs Flevoland (naar woonplaats scholier)

Bron: CBS, azw

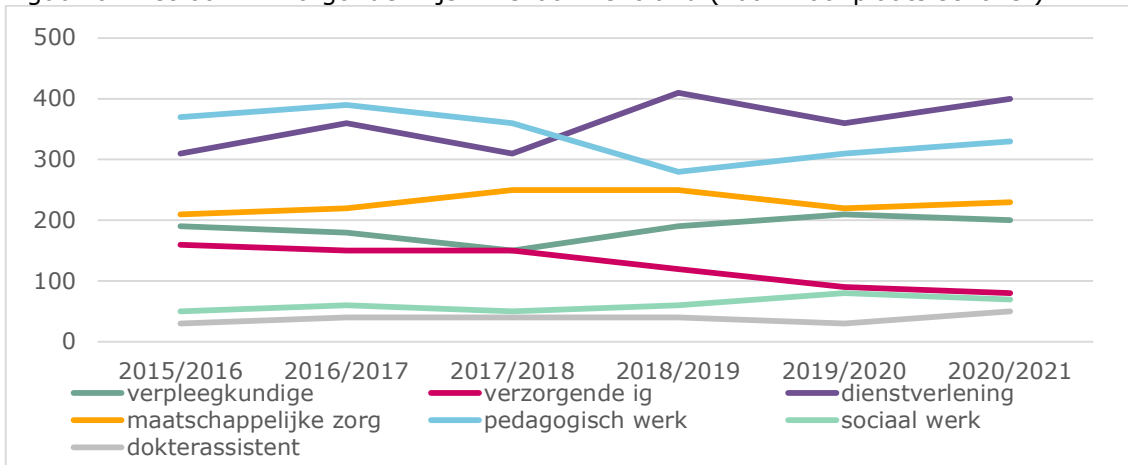
Als we inzoomen op de dossiers binnen de onderwijsniveaus, zien we dat er een aantal MBO (bol) dossiers zijn waar de instroom de afgelopen jaren is toegenomen (dienstverlening (waaronder helpende), doktersassistente), maar ook een aantal waar dit is afgenomen (verzorgende ig, pedagogisch werk; figuur 6).

Voor MBO (bbl) is de instroom voor alle dossiers toegenomen tot en met schooljaar 2019/2020 (figuur 7). In het jaar 2020/2021 is er een afname voor alle dossiers m.u.v. pedagogisch werk. Het is de vraag hoe dit zich de komende jaren gaat ontwikkelen. Vanuit zorgorganisaties en opleiders komt het signaal dat het lastiger is om bbl-classes te vullen.

Bij de HBO-opleidingen zien we dat de instroom voor de twee grootste opleidingen (social work en verpleegkundige) is gestegen (figuur 8).⁹ De instroom voor de kleinere opleidingen is ongeveer gelijk gebleven.

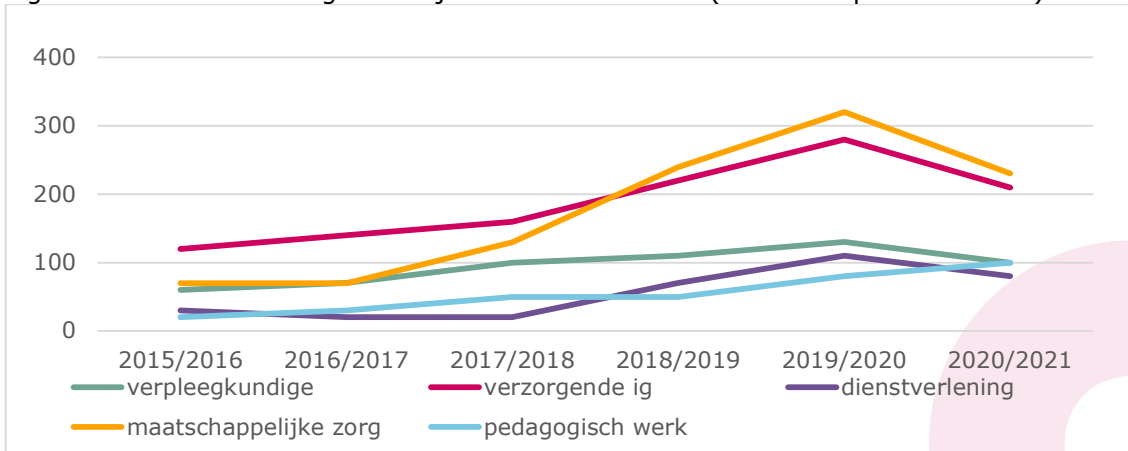
⁹ De opleiding social work is gestart in 2017/2018 en is min of meer in de plek gekomen van maatschappelijk werk en dienstverlening. Dit verklaart ook de abrupte daling van de instroom voor deze laatste opleiding.

Figuur 6. Instroom in zorgonderwijs MBO bol Flevoland (naar woonplaats scholier)

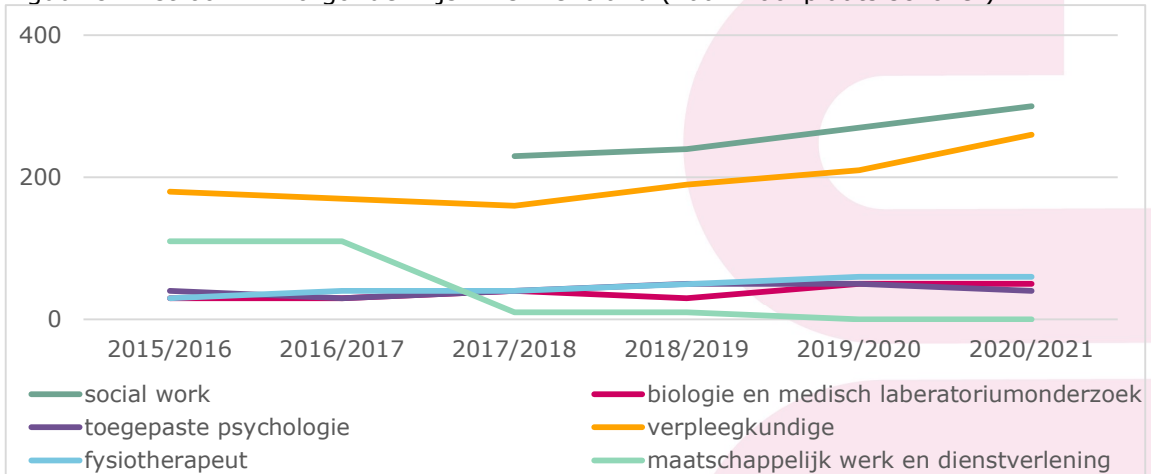
Bron: CBS, azw

Figuur 7. Instroom in zorgonderwijs MBO bbl Flevoland (naar woonplaats scholier)

Bron: CBS, azw

Figuur 8. Instroom in zorgonderwijs HBO Flevoland (naar woonplaats scholier)

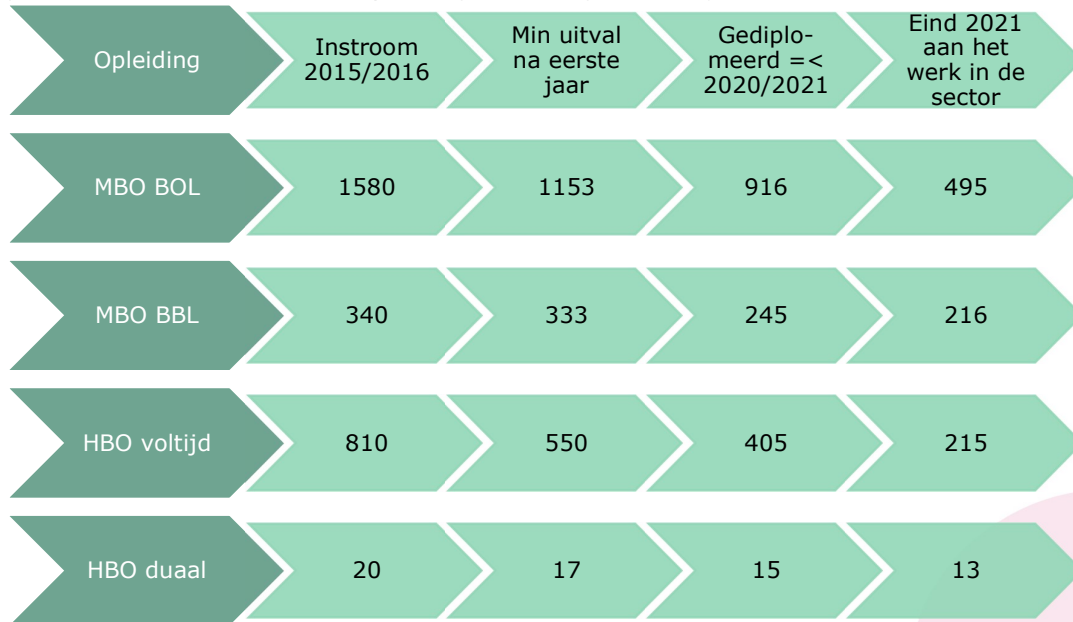

Bron: CBS, azw

Doorstroom opleidingen

Wat betekent de instroom in het onderwijs voor de instroom op de arbeidsmarkt? Dit is afhankelijk van het studierendement en het sectorrendement. Zo zien we dat van de 1580 leerlingen die in 2015 instroomde in het MBO-onderwijs (bol), ruim de helft (916) voor eind vorig schooljaar (nominale looptijd +1 jaar) een diploma heeft gehaald (figuur 9). De verwachting is dat minder dan een derde (495) eind dit jaar ook in de zorg werkt.

Figuur 9. Doorstroomschema opleidingen in zorg en welzijn

Bron CBS, azw; bewerking Flevor¹⁰

Figuur 10¹¹ laat zien hoe dit er verhoudingsgewijs uitziet: 58% is gediplomeerd binnen een duur van de nominale looptijd plus een jaar, terwijl 31% eind dit jaar aan het werk is in de sector. Voor HBO (voltijd) zijn deze percentages 50% en 27%. De rendementpercentages voor MBO bbl en HBO duaal liggen hoger: respectievelijk 78% en 69% en 76% en 65%.

Een groot deel van de uitval bij MBO (bol) en HBO (voltijd) vindt plaats in het eerste jaar. Binnen MBO bbl en HBO duaal is sowieso minder sprake van uitval. Figuur 11 laat zien dat dit aan het eind van vorig schooljaar (voor zover bekend)

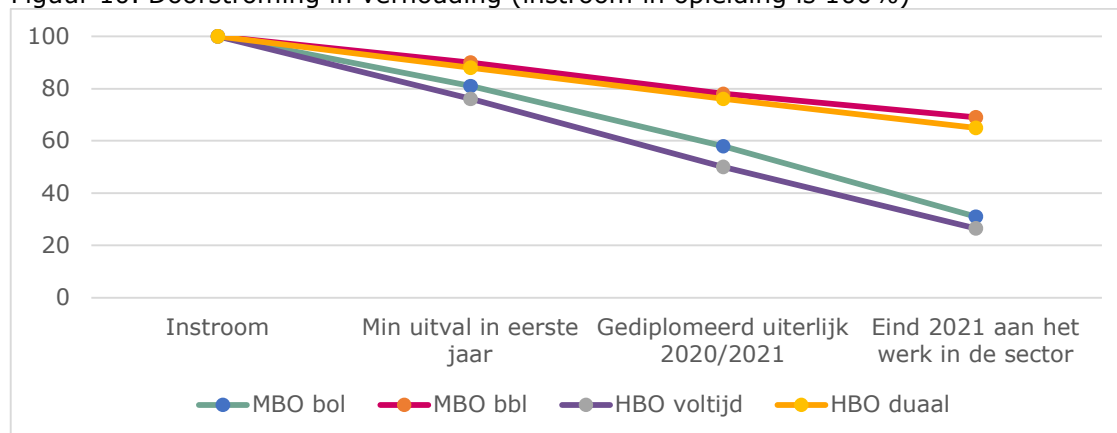
¹⁰ Uitval in het eerste jaar is MBO breed bekend: 23%. De verdeling naar bol en bbl is op basis van studierendement. De berekening van het aantal instromers dat eind 2021 aan het werk is, is gebaseerd op het sectorrendement van 2020. Voor de doorstroming is uitgegaan van cijfers die gelden voor Flevoland. Alleen bij HBO is voor het studierendement teruggevallen op landelijke cijfers.

Deze berekeningen zijn indicatief. Instromers in de opleidingen kunnen alsnog in de sector aan het werk gaan/zijn, als zij hun opleiding na de periode (nominale +1 jaar) hebben afgerond of als ze niet binnen het jaar na afronding van hun opleiding in de sector aan de slag gaan. Ongeveer de helft van de instroom van starters op de arbeidsmarkt zijn meegenomen in deze berekening.

¹¹ De hier genoemde rendementpercentages zijn niet dezelfde als het sectorrendement. Sectorrendement wordt berekend op basis van het aantal gediplomeerde uitstromers uit het onderwijs. In dit figuur is uitgegaan van het aantal instromers in het onderwijs.

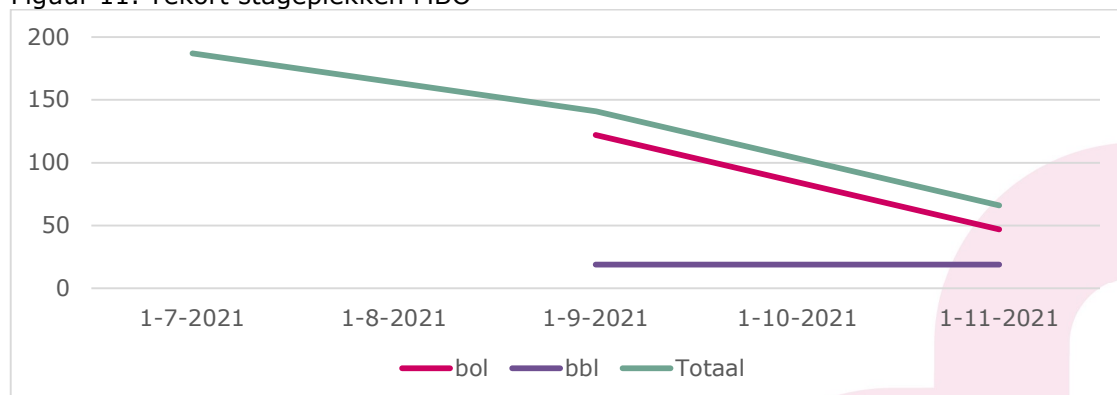
187 plaatsen was voor het MBO. Inmiddels is het aantal: 66. Van het tekort aan stageplekken voor het HBO zijn geen aantallen bekend. Een andere reden voor uitval tijdens de opleiding kan het tekort aan stageplekken zijn.

Figuur 10. Doorstroming in verhouding (instroom in opleiding is 100%)

Bron: CBS, azw; bewerking Flever

Figuur 11. Tekort stageplekken MBO

Bron: SBB, dashboard tekort stageplekken; bewerking Flever

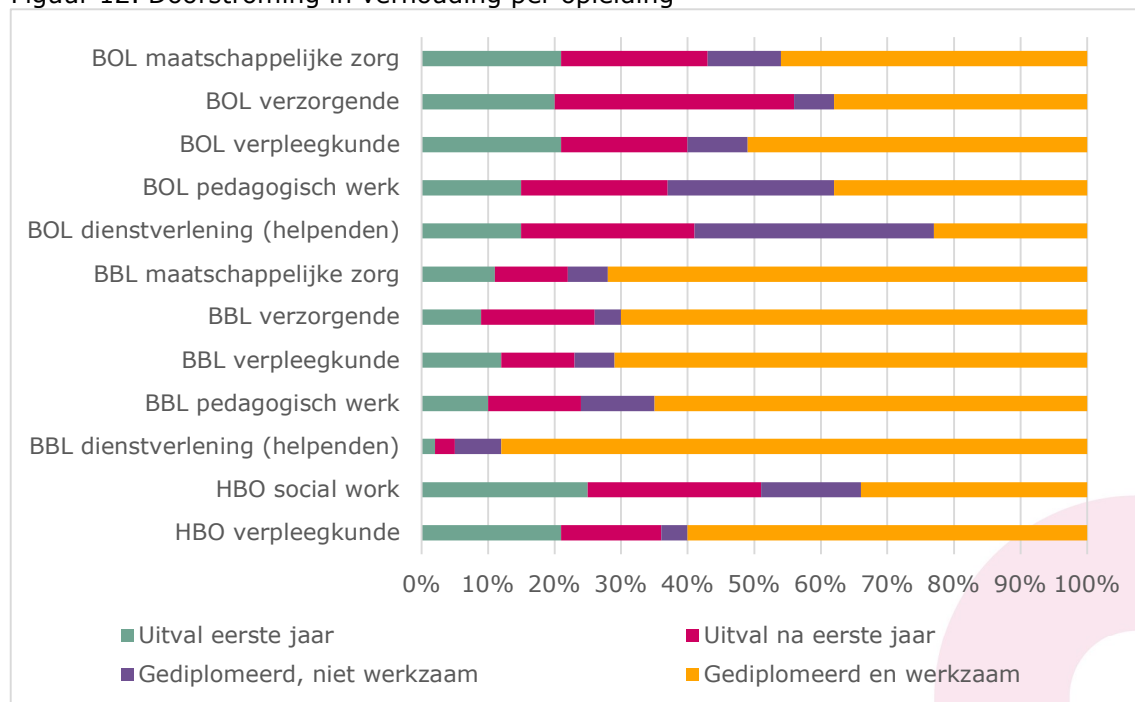
Een groot verschil tussen het percentage gediplomeerden en het percentage dat aan het eind van het jaar werkzaam is in de sector wordt deels verklaard doordat niet iedereen ook echt wordt opgeleid voor de sector. Zo wordt de opleiding sport en bewegen ook gerekend tot de zorgopleidingen, terwijl veel van de gediplomeerden van deze opleiding in het onderwijs of binnen sport en recreatie aan het werk gaan. Daarom is het ook zinvol om naar afzonderlijke opleidingen te kijken. Hierbij moet worden opgemerkt dat het soms om kleine aantallen gaat, waardoor percentages minder betrouwbaar kunnen zijn.

Figuur 12 laat zien dat er aanzienlijke verschillen zijn tussen de opleidingen (en niet alleen tussen bol en bbl). Zo hebben pedagogisch werk en dienstverlening (bol) relatief weinig uitvallers in het eerste jaar, maar relatief veel gediplomeerden die niet in de sector werkzaam zijn binnen een jaar. Helpenden vormen maar een deel van de beroepen waarvoor wordt opgeleid binnen dienstverlening.

Voor verzorgenden geldt een relatief grote uitval tijdens de opleiding, na het eerste jaar, en een kleine uitval van gediplomeerden die niet in de sector aan het werk gaan. Dit laatste geldt ook zeker voor HBO-verpleegkunde, terwijl hier ook de uitval, na het eerste jaar, beperkt is.¹²

Voor de bbl-opleidingen zijn de percentages uitval lager. Dit geldt het meest voor dienstverlening. Daarentegen is de uitval na het eerste jaar voor verzorgende nog relatief hoog.

Figuur 12. Doorstroming in verhouding per opleiding¹³

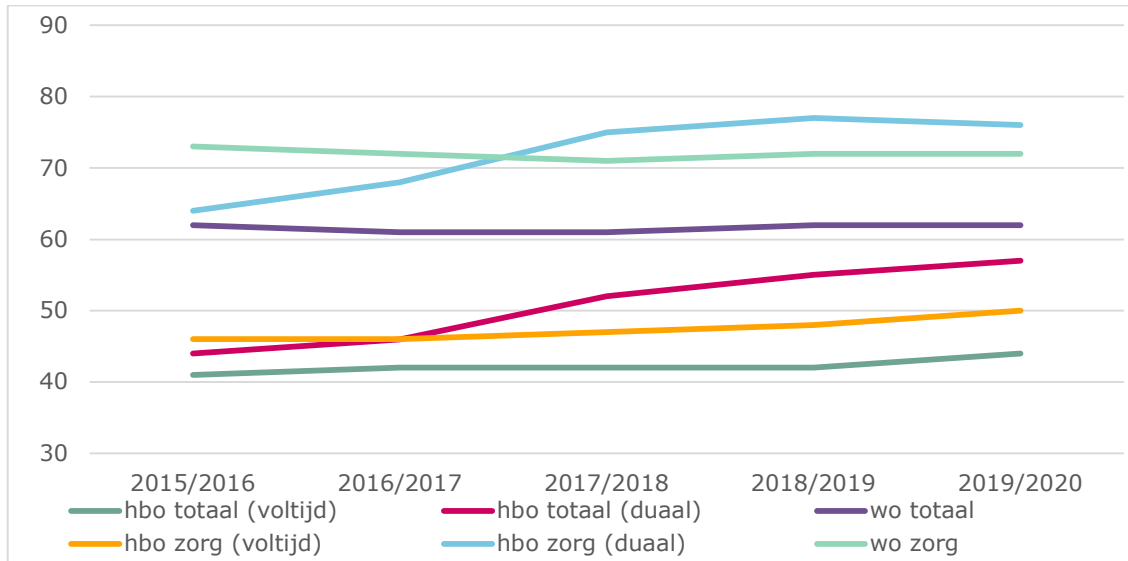
Bron: CBS, azw; bewerking Flever

Studierendement

Wanneer we verder inzoomen op het studierendement, zien we dat dit voor zorgopleidingen over het algemeen hoger ligt, dan voor andere opleidingen. Voor HBO-duaal opleidingen is dit zelfs 20 procentpunt hoger (figuur 13). Een uitzondering zijn de MBO-opleidingen (bol). Hiervoor is het studierendement gelijk of iets lager voor de opleidingen in de zorg dan de overige opleidingen (figuur 14). Het studierendement voor HBO en MBO (bbl) is de afgelopen jaren iets toegenomen, terwijl dit voor MBO (bol) en WO ongeveer gelijk is gebleven. Figuur 13. Studierendement HBO en WO (Nederland)

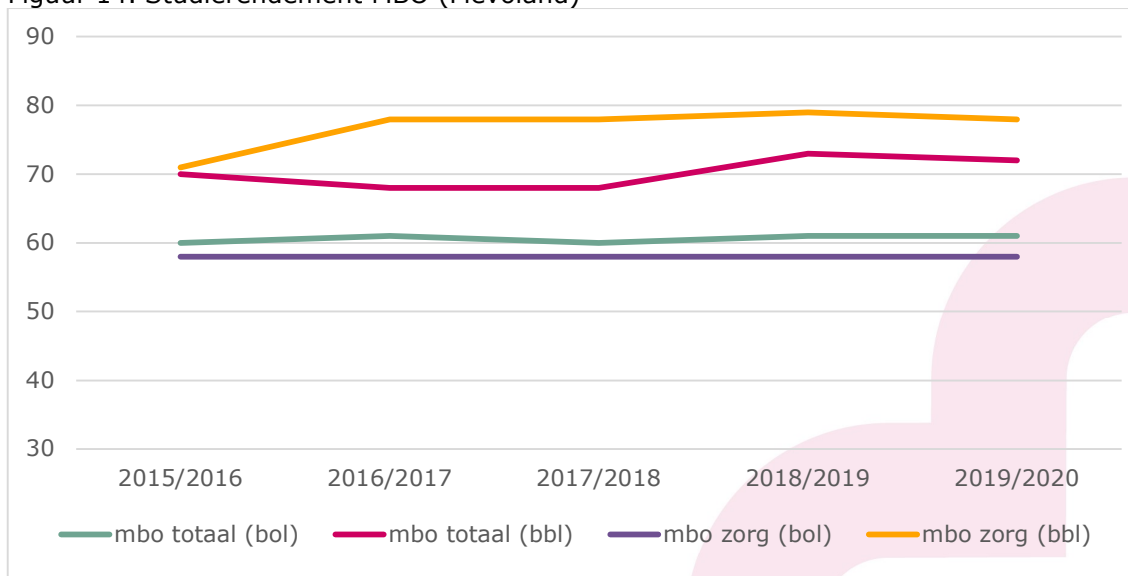
¹² Dit is gebaseerd op landelijke cijfers. Regionale cijfers m.b.t. studierendement zijn voor HBO niet bekend.

¹³ In dit figuur staat de volledige balk (100%) voor de instromers in de opleiding. Het geel gearceerde deel geeft het aandeel van de instromers in de opleidingen weer dat uiteindelijk ook werkzaam zal zijn in de sector. De andere kleuren staan voor een deel van de groep instromers dat in een bepaalde fase tijdens of na de opleiding voor de sector 'verloren gaat', door uitval in het eerste jaar van de opleiding, of in het verdere verloop van de opleiding of doordat ze na succesvolle afronding van de opleiding niet in direct in de sector aan het werk gaan.

Bron: CBS, azw

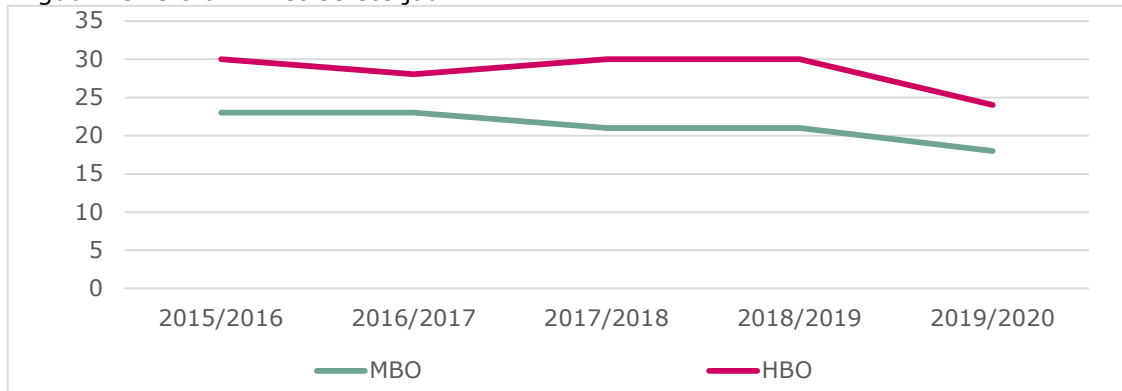
Figuur 14. Studierendement MBO (Flevoland)

Bron: CBS, azw

De uitval in het eerste jaar lijkt voor HBO-opleidingen tot 2019 redelijk stabiel en voor MBO-opleidingen licht af te nemen (figuur 15). In 2020 is de uitval aanzienlijk lager. Dit kan het gevolg zijn van corona. Of deze afname ook leidt tot een hoger studierendement zal moeten blijken.

Figuur 15. Uitval in het eerste jaar

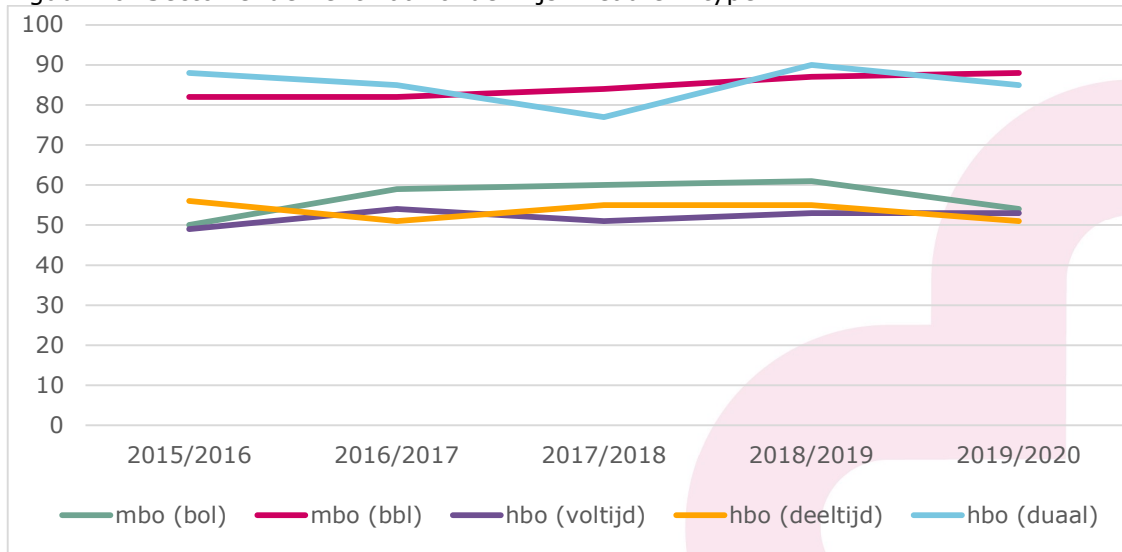

Bron: CBS, azw

Sectorrendement

Ook voor het sectorrendement is het verloop van de laatste jaren bijgehouden. Figuur 16 laat zien dat voor het rendement voor de meeste niveaus toenam tussen schooljaar 2015/2016 en 2018/2019. Voor HBO voltijd en deeltijd bleef het ongeveer gelijk. Het laatste jaar is er sprake van een lichte daling van het rendement, m.u.v. MBO (bbl). Mogelijk hangt dit samen met de coronacrisis.

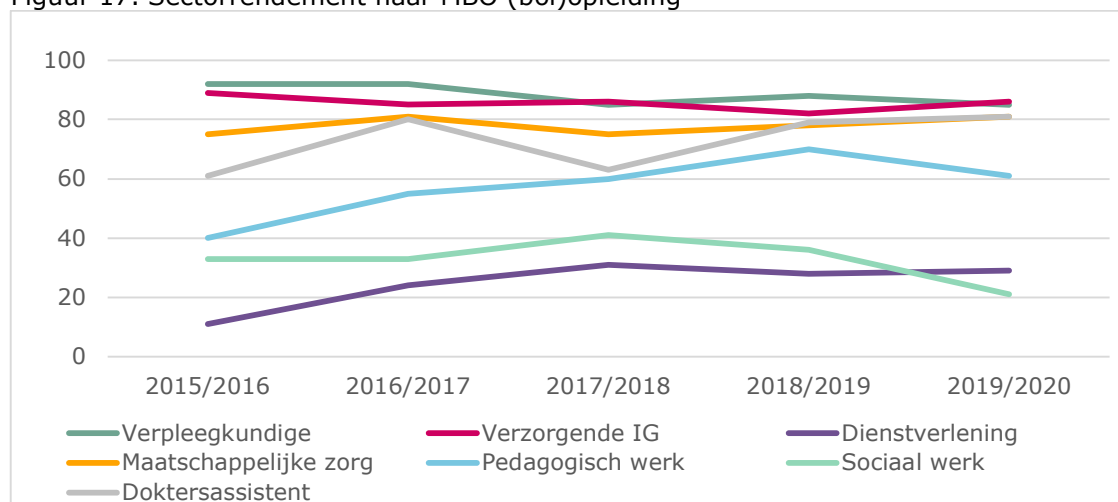
Figuur 16. Sectorrendement naar onderwijsniveau en -type

Bron: CBS, azw

Wanneer we kijken naar de ontwikkeling van het sectorrendement voor de verschillende MBO (bol) opleidingen zien we behoorlijke verschillen. Figuur 17 laat zien dat het rendement voor de opleiding tot doktersassistent, pedagogisch werk en dienstverlening behoorlijk toenemen, terwijl het rendement voor sociaal werk afneemt. De rendementen voor verpleegkundige en verzorgende ig zijn ongeveer gelijk gebleven en liggen het hoogst (85% en 86%).

Figuur 17. Sectorrendement naar MBO (bol)opleiding

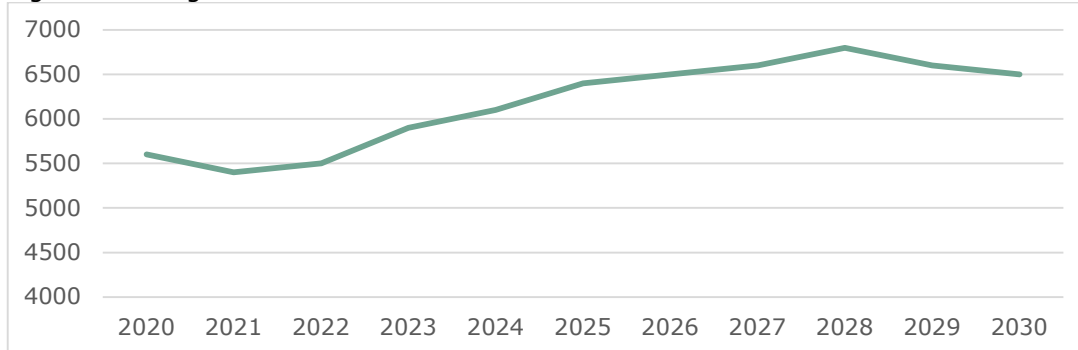
Bron: CBS , azw

Prognose instroom

Het prognosemodel van ABF verwacht dat de instroom op de arbeidsmarkt de komende jaren (vanaf 2023) gaat toenemen tot ruim 6.500 per jaar tussen 2026 en 2030 (figuur 18). Op basis van de instroom in het onderwijs lijkt een toename van starters op de arbeidsmarkt voor de komende jaren een reële verwachting. Voor zij-instromers zal de instroom sterk afhankelijk zijn van de ontwikkeling van de economie en de werkgelegenheid in andere sectoren.

Figuur 18. Prognose instroom

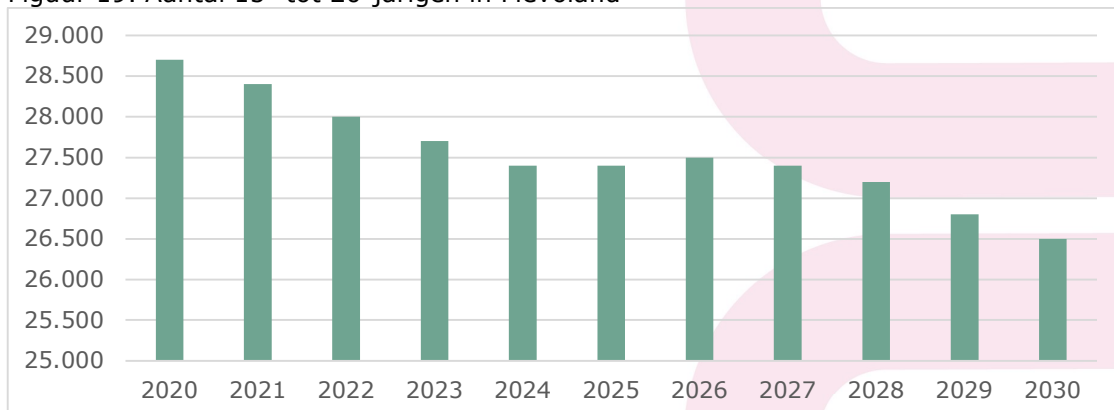

Bron: ABF research, prognosemodel zorg en welzijn

De instroom in het onderwijs is de afgelopen 5 jaar behoorlijk gestegen. Bij gelijkblijvend studierendement en sectorrendement betekent dit een grotere instroom van starters op de arbeidsmarkt. Dit is echter niet vanzelfsprekend. De vraag is of er voor het groeiend aantal studenten ook stageplekken genoeg zijn en voldoende werkplekbegeleiding is. Als dit voldoende geboden kan worden zal de groeiende instroom in het onderwijs niet leiden tot meer instroom op de arbeidsmarkt maar tot lagere studie- en/of sectorrendementen.

Op lange termijn is de verwachting dat de instroom in het onderwijs niet kan blijven groeien en eerder zal afnemen. Figuur 19 laat zien dat het aantal jongeren de komende jaren flink gaat afnemen in de provincie, van ruim 28.000 nu tot 26.500 in 2030. Deze daling vindt plaats in twee fases: tussen nu en 2024 en tussen 2027 en 2030. Vier tot vijf jaar later merken we hier ook het effect van op de arbeidsmarkt.

Figuur 19. Aantal 15- tot 20-jarigen in Flevoland

Bron: CBS, statline

De instroom van zij-instromers in de komende jaren zal sterk afhangen van de economische ontwikkelingen. ABF gaat in het prognosemodel uit van een flinke stijging van de werkloosheid als gevolg van de coronacrisis en een aantrekkingskracht van de sector zorg en welzijn door de toenemende zorgvraag. Deze aantrekkingskracht zal zich dan ook moeten vertalen in concurrerende arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden.

Dit uitgangspunt voor de prognose was aannemelijk en werd ook bevestigd in de raming van het CPB in de tweede helft van 2020. Een toename van de werkloosheid op korte termijn naar 6% werd verwacht (figuur 20, links). Dit blijkt een half jaar later niet het geval geweest. Het werkloosheidspercentage is niet gestegen maar gedaald naar 3,8% (figuur 20, rechts). Ook voor het CPB is de ontwikkeling van de werkloosheid op korte termijn onzeker, daarom hebben ze een optimistisch en pessimistisch scenario opgenomen.

Figuur 20. Werkloosheidsramingen CPB

Bron: CEP 2021 CPB raming maart

Ook het UWV ging vorig jaar uit van een sterk stijgende werkloosheid. Zij voorzagen met name een afname van het aantal banen in de horeca en bij uitzendbureaus, maar ook in de sectoren vervoer en opslag, bouwnijverheid en cultuur, sport en recreatie.

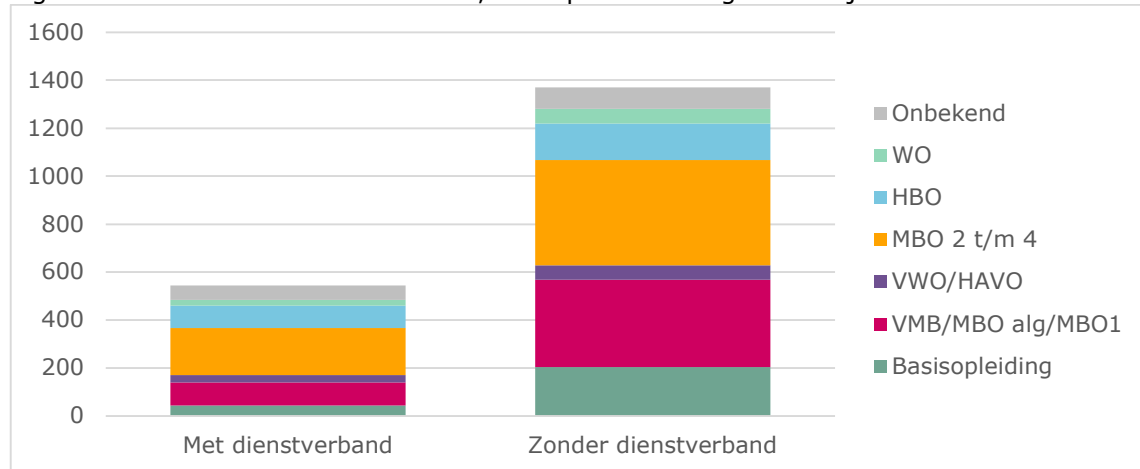
In het recent verschenen regiobeeld van het UWV blijkt dat er in de meeste van deze sectoren in Flevoland wel een daling van het aantal banen is geweest tussen 2019 en 2020, maar dat dit slechts om kleine aantallen gaat. Alleen bij de uitzendbureaus is er sprake van een grote daling.

Ondanks de daling van het aantal banen is het aantal geregistreerde werkzoekenden zonder dienstverband ook gedaald het afgelopen jaar, van ca. 20.500 in juli 2020 naar 18.800 in juli 2021. Ook het aantal werkzoekenden zonder dienstverband met een zorgachtergrond is gedaald van 1.460 naar 1.370.

Ongeveer de helft van deze groep heeft een opleidingsniveau van MBO 2 of hoger (figuur 21). Gezien de krapte op de arbeidsmarkt in de sector zorg en welzijn is het de vraag waarom deze groep (potentiële herintreders) nog geen baan heeft gevonden. Ook voor de overige werkzoekenden is het de vraag of hier

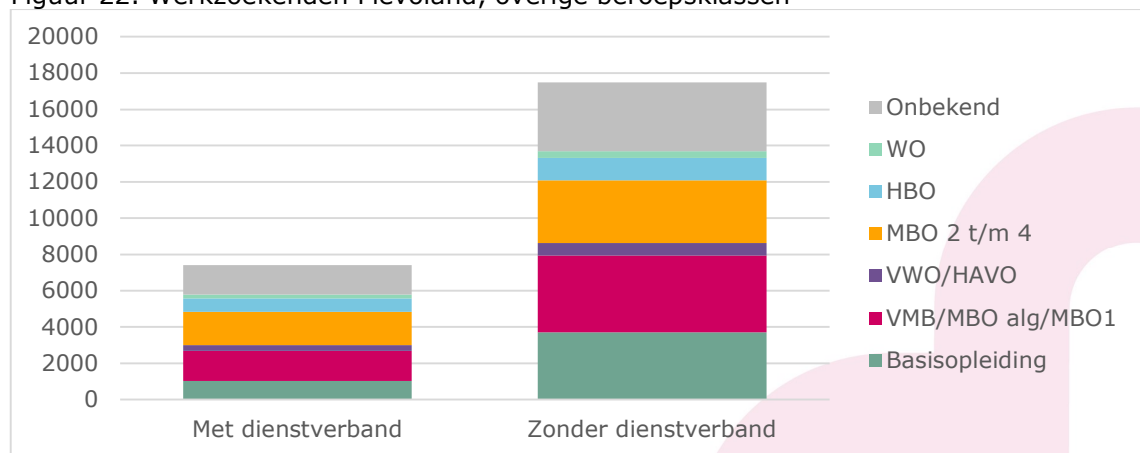
potentiële zij-instromers tussen zitten. Op basis van de informatie die beschikbaar is, is dit niet te beantwoorden. Wel is duidelijk dat dit om een groep gaat die relatief laag opgeleid is (figuur 22).

Figuur 21. Werkzoekenden Flevoland, beroepsklasse zorg en welzijn

Bron: UWV, Kerncijfers GWU (juli 2021)

Figuur 22. Werkzoekenden Flevoland, overige beroepsklassen

Bron: UWV, Kerncijfers GWU (juli 2021)